Effin lausunto liikenne- ja viestintävaliokunnalle valtioneuvoston selontekoon tiedustelulainsäädännöstä

LAUSUNTO
PÄIVÄMÄÄRÄ 10.3.2022
Asia: VNS 11/2021 vp Valtioneuvoston selonteko tiedustelulainsäädännöstä

Effin näkemyksiä nykyisestä tiedustelulainsäädännöstä

Electronic Frontier Finland – Effi ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa.

Effi on vuonna 2001 perustettu kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka puolustaa perus- ja ihmisoikeuksia digitaalisessa toimintaympäristössä. Näkökulmamme on erityisesti sähköisiä palveluja käyttävän kansalaisen tietosuojaa ja perusoikeuksia painottava.

Tiedustelutoiminnan valvonnan toteutumista on vaikea arvioida, koska ei ole mitään julkista tietoa, johon arvioinnin voisi perustaa. Tiedusteluvalvontavaltuutettu päätyi vuosikertomuksessaan salaamaan kaikki yleisluontoisetkin tiedustelun laajuutta kuvaavat tiedot. On sinänsä myönteistä, että valvontavaltuutetun kertomuksessa on myös julkinen osuus. Siitä ei kuitenkaan ole nykyisellään juuri hyötyä tiedustelutoiminnan oikeasuhtaisuuden arvioinnissa.

Jotta tiedustelun oikeasuhtaisuutta voitaisiin julkisesti arvioida, tulisi tiedustelutoiminnan laajuutta ja toteuttamistapaa yleisellä tasolla kuvaavien tietojen olla julkisia. Kuten Effi lainvalmistelun aikana toi esiin, olisi olennaista tietää:

Paljonko eri tiedustelukeinoja on käytetty ja kuinka moneen henkilöön niitä on kohdistettu;
Kuinka laajoja datamääriä ja verkkoalueita tietoliikennetiedustelussa on analysoitu;
Kuinka monta eri henkilöä koskevia tietoja tiedusteluviranomaiset ovat saaneet muiden viranomaisten rekistereistä.
Tietojen ei tarvitsisi olla tarkkoja, vaan pelkkä suuruusluokka riittäisi.
Tiedusteluvalvontavavaltuutetun tulisi valvoa tilastojen todenmukaisuutta. Tällaisten tietojen avulla voitaisiin todeta, onko tiedustelu pysynyt hyväksyttävissä rajoissa, vai uhkaako se luisua massavalvonnaksi. Tämä on olennaisin kysymys ihmisoikeuksien, kansalaisyhteiskunnan ja julkisen keskustelun näkökulmasta.

Effi iloitsee, että tämä on huomioitu selonteossa vaikkakin kevyesti. "Jatkossa toiminnasta pyritään esittämään tietoa tavalla, joka ei vaaranna tiedustelutoimintaa. Tämä mahdollistaisi toiminnan nykyistä julkisemman arvioinnin. "

Tiedustelulainsäädäntöön jäi myös tiettyjä aukkoja, joista Effi huomautti valmisteluvaiheessa, mutta joita ei korjattu.

Ensinnäkin tiedustelutietojen saamista ulkomailta ja luovuttamista ulkomaille ei ole rajoitettu juuri mitenkään. Suomen viranomaiset voisivat kiertää lakia esimerkiksi hankkimalla ulkomailta sellaisia tietoja Suomen kansalaisten viestinnästä, joita niillä ei ole oikeutta hankkia itse. Tätä tulisi säädellä nykyistä tarkemmin.

Toinen aukko liittyy tiedustelutoiminnan ja rikostutkinnan väliseen "palomuuriin". Lain mukaan tiedustelutietoja voidaan edelleen luovuttaa varsin matalalla kynnyksellä rikostutkintaan, vaikka kynnystä nostettiinkin valmistelun aikana jonkin verran. Poliisiviranomaisten on siten jossain määrin mahdollista kiertää perinteisessä pakkokeinolainsäädännössä olevia rajoituksia tiedustelutoiminnan avulla. Palomuuria tulisi tältä osin tiukentaa. Rikostyyppikohtaiset tilastojen julakaisu tiedonvaihdosta viranomaisten välillä auttaisi myös arvioimaan oikeasuhtaisuutta.

Kolmanneksi aukoksi jäi, ettei tiedustelun kohteeksi joutuneelle välttämättä tarvitse kertoa siitä jälkikäteen. Sitä ei myöskään tarvitse kertoa, jos jonkun viestejä on luettu vahingossa. Viranomaisen ei siis tarvitse paljastaa tekemiään virheitä kansalaisille. Lähtökohtaisesti virheistä tulisi kertoa sivullisille uhreille, sekä tilastot tulisi julkaista.

Electronic Frontier Finland – Effi ry
Mikko Kenttälä - Tietoturvatyöryhmä